

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.663> JEL classification: E58, G21
UDC: 336.717

Богдан СЕНІВ

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра фінансових технологій та банківського бізнесу,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: b.seniv@wunu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-6151-7044

ВПЛИВ ПРОБЛЕМНИХ АКТИВІВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ: РОЛЬ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено вплив проблемних активів, ключовим компонентом яких є непрацюючі кредити (NPL), на фінансову стабільність банківської системи України та рівень економічної безпеки держави. Аналітичний акцент зроблено на динаміці й структурі NPL як основному каналі передавання кредитного ризику у фінансову систему. Визначено внутрішні та зовнішні чинники зростання проблемних активів, серед яких макроекономічні шоки, війсьні та геополітичні ризики, недостатня капітальна спроможність окремих банків, висока частка неплатоспроможних позичальників і низький рівень прозорості банківських операцій. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності управління проблемними активами: створення централізованої інституції з роботи з NPL, розвиток організованого вторинного ринку проблемних кредитів, удосконалення процедур реструктуризації, інтеграція цифрових технологій у кредитний процес і зміцнення корпоративного управління. Запропоновані рекомендації орієнтовані на підвищення фінансової стійкості банків, поліпшення ліквідності та капітальної позиції, відновлення кредитної активності та посилення економічної безпеки України в умовах сучасних фінансових і геополітичних викликів.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: методи економічного аналізу та систематизації, порівняльний та статистичний аналіз, моделювання впливу проблемних активів на фінансову стійкість банків, методи прогнозування та оцінки ризиків, а також огляд і узагальнення наукових джерел.

Результати. У дослідженні визначено ключові внутрішні та зовнішні чинники впливу проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи, окреслено напрями підвищення ефективності управління непрацюючими кредитами, розроблено практичні рекомендації для банківських установ і державних органів щодо зниження частки проблемних активів, підвищення ліквідності та капіталізації банків, удосконалення процедур реструктуризації та цифровізації кредитного процесу.

Ключові слова: проблемні активи; непрацюючі кредити (NPL); фінансова стабільність; економічна безпека держави; банківська система; стійкість банківської системи; кредитування; системні ризики; цифровізація.

© Богдан Сенів, 2025

Отримано: 12.04.2025 р.

Рекомендовано до друку: 12.05.2025 р.

Опубліковано: 28.05.2025 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Сенів Б. Вплив проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи та економічну безпеку України: роль непрацюючих кредитів. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 663-675. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.663>

Вступ

Становлення та розвиток банківської системи України супроводжується періодичним виникненням кризових явищ, серед яких однією з найбільш загрозливих проблем залишається накопичення проблемних активів. Висока частка непрацюючих кредитів (NPL) у структурі банківських портфелів істотно знижує рівень фінансової стійкості банків, обмежує їхню кредитну активність і послаблює довіру вкладників та інвесторів. У результаті порушується механізм фінансового посередництва, знижується здатність банківської системи забезпечувати економіку ліквідними ресурсами, що негативно впливає на макрофінансову стабільність та економічну безпеку держави.

В умовах воєнного стану, високої невизначеності та економічної турбулентності, зростання кредитних ризиків і коливання валютних курсів, проблема управління проблемними активами набула особливої актуальності. Недостатня ефективність механізмів їх реструктуризації, низька результативність роботи інститутів із врегулювання неплатоспроможності банків, а також слабка координація між фінансовими регуляторами ускладнюють процес відновлення стабільності банківського сектору. Окрім того, окремі сектори економіки відчувають високі кредитні ризики.

Таким чином, всебічне дослідження впливу проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи України й економічну безпеку країни, а також розроблення ефективних механізмів їх мінімізації є необхідною передумовою для зміцнення стійкості та надійності фінансового сектору, забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Проблематика впливу проблемних активів на стабільність банківської системи та її наслідки для економічної безпеки держави активно досліджується вітчизняними й зарубіжними науковцями. Теоретичні та практичні засади впливу проблемних активів на стійкість банківської системи України висвітлили вітчизняні науковці С. В. Андрос [1], С. В. Герасимчук [1], Л. А. Дудинець [2],

І. Ю. Зайцева [3], І. В. Краснова [4], Н. В. Малишко [3], О. В. Палій [3], Д. О. Пуськов [5], О. М. Рибак [5], Є. Р. Слюсаренко [6], В. С. Степанець [4], А. Тушницький [7], Я. І. Чайковський [8], Ю. О. Швець [9] та інші вчені.

Роботи зазначених авторів сформували методологічну основу для подальшого аналізу наслідків накопичення проблемних активів у посткризовий період, забезпечили теоретичний та прикладний базис для розуміння природи непрацюючих кредитів, їхнього впливу на ліквідність і капітал банківських установ, а також для дослідження інструментів державного та банківського реагування на зростання рівня NPL.

Попри значний обсяг напрацювань, наявний науковий доробок переважно характеризується фрагментарністю, оскільки більшість досліджень зосереджується на вузьких аспектах проблематики — окремих механізмах реструктуризації кредитів, питаннях правового забезпечення чи практиках операційного управління проблемною заборгованістю. У сучасній літературі відчутно бракує комплексних емпіричних досліджень, які б одночасно охоплювали динаміку непрацюючих кредитів, параметри макропруденційної та монетарної політики та їхній взаємний вплив на стійкість банківського сектору. Залишається практично нерозкритим і системний вплив цифровізації на процеси ідентифікації, моніторингу та врегулювання проблемних активів, зокрема з огляду на поширення алгоритмів машинного навчання та аналітики даних у банківській сфері. Окреслені прогалини формують потребу у подальших наукових дослідженнях, спрямованих на розроблення інтегрованих моделей управління проблемними активами та оцінювання їхнього впливу на фінансову стабільність і економічну безпеку України.

Мета статті

Мета статті полягає у дослідженні впливу проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи України та визначенні їхнього впливу на рівень економічної безпеки держави, а також у розробленні пропозицій щодо мінімізації негативних наслідків

зростання обсягу проблемних кредитів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проблемні активи є однією з найсуттєвіших загроз для стабільності банківської системи, оскільки безпосередньо впливають на її ліквідність, рівень прибутковості та спроможність фінансових установ виконувати свої зобов'язання перед клієнтами й контрагентами. У науковій літературі термін «проблемні активи» (non-performing assets, NPA) трактується по-різному, що зумовлено специфікою регуляторних підходів, особливостями макроекономічного середовища та відмінностями у практиках банківського управління.

У найширшому розумінні проблемні активи можна визначити як активи банку, які втратили здатність генерувати очікуваний дохід через порушення позичальником умов кредитного договору. До цієї категорії варто відносити не лише прострочені чи реструктуризовані кредити, а й активи, повернення яких супроводжується підвищеним ризиком або потребує значних додаткових витрат. Також до проблемних активів доцільно зараховувати заставне майно, яке втратило свою ліквідність, оскільки воно створює додатковий тиск на фінансову стійкість банку.

У структурі активів українських банків домінуючу частку проблемних активів становлять саме непрацюючі кредитні активи. Вони є основним каналом передавання кредитного ризику на капітал та ліквідність банків. Тому в подальшому аналізі проблемні активи ідентифікуються передусім через показник частки непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі банків.

Відповідно до підходу, який використовує Національний банк України, до непрацюючих (NPL) кредитів належать ті, за якими відбулася подія дефолту. Така подія настає у разі прострочення платежу за активом понад 90 днів або за неможливості своєчасного погашення боргу позичальником без стягнення забезпечення [10].

Л. А. Дудинець досліджує джерела формування проблемних активів, аналізує причини їх виникнення та вплив, що «суттєво погіршив стан банківських кредитів, призвів до

збільшення частки «недоброякісних» активів, що в кінцевому підсумку спричинило зростання сумнівної та безнадійної заборгованостей» [2, с. 115], визначає їх наслідки для стабільності функціонування банківської системи України

Є. Р. Слюсаренко наголошує, що зменшення рівня непрацюючих кредитів (NPL) сприяє підвищенню кредитоспроможності банків, зниженню ризику системної кризи та зміцненню довіри вкладників і інвесторів [6, с. 178].

У своєму дослідженні С. В. Андрос і С. В. Герасимчук обґрунтовують комплекс питань, пов'язаних із формуванням механізму врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах повоєнного відновлення [1, с. 14], зокрема, дослідники обґрунтовують, що «при зміні кредитного циклу та значному збільшенні обсягу проблемних кредитів в умовах війни можуть виникнути різні ситуації» [1].

Водночас І. В. Краснова та В. С. Степанець розкривають економічну сутність неплатоспроможності банків і досліджують шляхи її врегулювання у контексті європейських імперативів банківського регулювання [4, с. 219].

Проблемні активи мають багатовекторний вплив на стабільність та ефективність функціонування банківської системи, який проявляється через такі основні канали:

- капітальний – зменшення власного капіталу внаслідок необхідності створення резервів під можливі збитки за непрацюючими активами;
- ліквіднісний – зниження спроможності банків своєчасно виконувати поточні зобов'язання, що ускладнює підтримання достатнього рівня ліквідності;
- прибутковий – скорочення чистого процентного доходу;
- довіри – втрата репутації банків, зниження рівня довіри з боку вкладників, інвесторів і контрагентів;
- системний – кумулятивне накопичення проблемних активів у межах усієї банківської системи, що підвищує ризик фінансової дестабілізації.

Таким чином, проблемні активи, насамперед непрацюючі кредитні активи, слід розглядати як один із ключових чинників, що

визначають рівень фінансової стійкості банків. Їх надмірна концентрація не лише обмежує ефективність діяльності окремих установ, а й створює потенційні передумови для розвитку системних кризових процесів. У цьому контексті ефективне управління проблемними активами виступає важливим інструментом зміцнення фінансової стійкості банків, підтримання макроекономічної рівноваги та забезпечення економічної безпеки держави.

Рівень проблемних активів у банківській системі України є одним із найважливіших індикаторів її фінансової стабільності та стійкості до внутрішніх і зовнішніх шоків. Динаміка цього показника відображає не лише якість управління кредитним портфелем, а й загальні тенденції розвитку національної економіки, ступінь довіри до фінансових інститутів, а також ефективність реалізації монетарної та регуляторної політики держави. При цьому в українських реаліях саме непрацюючі кредити (NPL) формують основну масу проблемних активів, тому подальший кількісний аналіз зосереджено на динаміці частки NPL у кредитних портфелях банків

Так, у період до початку повномасштабної війни (до 2022 року) спостерігалася тенденція до поступового зниження частки непрацюючих кредитів (NPL). Цьому сприяли системні заходи з очищення балансів банків від неякісних активів, проведення реструктуризації проблемної заборгованості, удосконалення процедур корпоративного управління та посилення вимог до оцінки кредитних ризиків.

Однак початок повномасштабного вторгнення росії у 2022 році спричинив новий етап накопичення проблемних активів. Воєнні дії призвели до масштабних руйнувань виробничої та інфраструктурної бази, втрати платоспроможності значної частини підприємств і домогосподарств, скорочення ділової активності та зростання кредитних ризиків у всіх сегментах економіки.

У результаті банківський сектор зіткнувся з новими викликами в управлінні проблемними активами в умовах підвищеної невизначеності

та макроекономічної нестабільності, зростання частки проблемних активів стало системним викликом для фінансової стабільності. За даними Національного банку України [10], до повномасштабного вторгнення росії в Україну частка непрацюючих кредитів (NPL) в українських банках зменшувалася – з 2018 року з 55 % до 27 % станом на 1 березня 2022 року. Для порівняння, в країнах Європейського Союзу рівень непрацюючих кредитів зазвичай коливається в межах 2–4 %, що свідчить про значно вищу ефективність управління кредитними ризиками та загальну стійкість банківських систем країн. Така різниця демонструє структурну вразливість українського банківського сектору, але й підкреслює необхідність подальшого вдосконалення механізмів управління проблемними активами.

Станом на 1 січня 2024 року частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі становила 37,35 %, що на 0,77 % менше порівняно з аналогічною датою 2023 року (рис. 1).

Протягом 2023 року обсяг таких кредитів зменшився на 9,7 млрд грн і становив 422,4 млрд грн. [10]. Ключовим чинником скорочення частки непрацюючих кредитів (NPL) стало зростання кредитного портфеля, адже кредитування продовжувалося навіть в умовах повномасштабної війни. У 2023 році завдяки відновленню бізнес-активності та підвищенню попиту на гривневі позики портфель чистих корпоративних кредитів зростав протягом семи місяців поспіль, у тому числі поза межами державних програм. Водночас активізувалося споживче кредитування – зростали обсяги роздрібних незабезпечених позик та іпотечних кредитів. Додатковими факторами зниження частки NPL стали реструктуризація та відновлення обслуговування проблемної заборгованості корпоративними клієнтами, переважно в державних банках, а також списання непрацюючих кредитів фізичним особам.

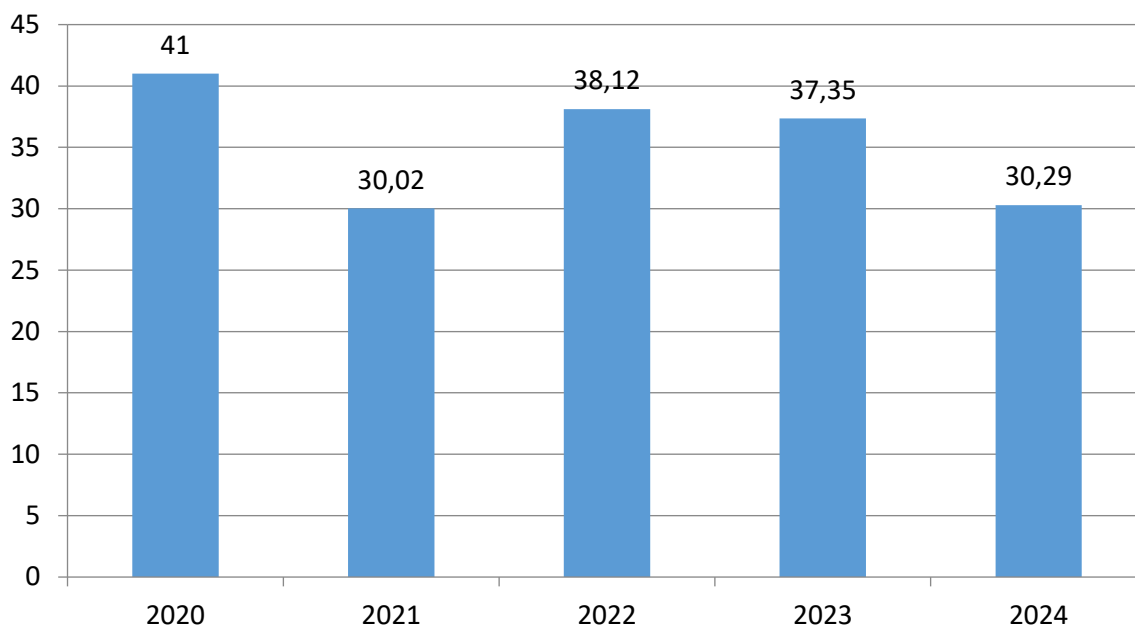

Рис. 1. Динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL) в Україні за 2020-2024 роки, %

Джерело: побудовано авторами на основі [10].

Попри активізацію банками заходів щодо врегулювання проблемних активів, частка непрацюючих кредитів у 2023 році залишалася на підвищеному рівні. Вирішальним чинником такої динаміки стали наслідки повномасштабної війни, що спричинила нову хвилю дефолтів серед корпоративних позичальників і домогосподарств. За даними Національного банку України, станом на жовтень 2023 року «воєнні» NPL у корпоративному сегменті становили 31 % від загального обсягу проблемних кредитів бізнесу, тоді як у роздрібному портфелі понад половина непрацюючих кредитів виникла саме в період війни. Водночас банки загалом забезпечують адекватну оцінку кредитного ризику та своєчасне відображення проблемної заборгованості у відповідності до вимог регулятора [10].

Тенденція до поступового скорочення непрацюючих кредитів триває з початку 2023 року. Обсяг NPL за 2024 рік зменшився на 29,1 млрд грн – до 393,2 млрд грн. Станом на 1 січня 2025 року частка непрацюючих кредитів у банківському секторі скоротилася до 30,29 %, що на 7,06 % менше, ніж у попередньому році.

Серед основних чинників скорочення NPL у 2024 році виокремимо [10]:

- нарощення банками обсягів гривневих кредитів високої якості завдяки поступовому відновленню попиту на позики та поліпшенню умов кредитування, зокрема зниженню ставок до рівня кінця 2019 року. За 2024 рік обсяг валових кредитів у банківській системі зріс на 167,5 млрд грн, або на 14,8 %;
- активне списання непрацюючих кредитів, передусім роздрібних. Частка NPL у роздрібному портфелі знизилася на 8 в. п. – до 15,5 %;
- покращення якості корпоративних боргів: частка NPL у кредитах бізнесу скоротилася на 5,2 в. п. – до 39 %.

Скорочення частки непрацюючих кредитів зафіксовано в усіх групах банків [10]: у банках з приватним капіталом – до 12,6 %; у банках іноземних банківських груп – до 10,9 %; у банках з державною часткою – до 43 %.

Попри загальну тенденцію до зниження обсягу проблемних активів, їхня структура залишається неоднорідною та нерівномірною між окремими сегментами банківської системи. Якщо виключити боргові зобов'язання колишніх власників АТ КБ «ПриватБанк», а також застарілі кредити, що сформувалися до етапу оздоровлення банківського сектору під

час кризи 2015–2017 років, ситуація виглядає помітно стабільнішою. Так, станом на 1 січня 2025 року частка непрацюючих кредитів становила 24,8 % у державних банках та 18,6 % у банківській системі загалом, що є найнижчим показником з жовтня 2022 року [10]. Ці дані свідчать про поступове поліпшення якості кредитних портфелів та підвищення ефективності управління ризиками, однак водночас вказують на структурні диспропорції, притаманні українському банківському сектору. Значна концентрація проблемних активів у державних банках продовжує залишатися викликом для фінансової стабільності. При цьому якість працюючого кредитного портфеля залишається високою: показники міграції гривневих кредитів населення та бізнесу до непрацюючих є співмірними з довоєнним рівнем.

Структурний аналіз проблемних активів свідчить, що найбільше навантаження на фінансову стійкість несуть:

- корпоративні кредити підприємствам реального сектору, які постраждали внаслідок бойових дій;
- іпотечні кредити, що втратили заставну вартість через руйнування нерухомості;
- споживчі кредити, зростання яких відбулося через зниження доходів населення;
- валютні позики, ризики за якими підвищилися через коливання обмінного курсу.

Водночас Національний банк України вживає заходів для обмеження зростання проблемних активів. Серед основних інструментів – регулярне стрес-тестування банків, посилення вимог до резервування під кредитні ризики, удосконалення системи нагляду та вимоги до розкриття інформації про якість активів. Окрему роль відіграє впровадження програм реструктуризації боргів та створення вторинного ринку проблемних активів, що відповідає практиці ЄС.

Загалом аналіз динаміки свідчить, що, незважаючи на поступове очищення балансів, рівень проблемних активів залишається системним викликом для фінансової стабільності банківської системи. Висока концентрація проблемних кредитів у державному секторі, нерівномірна якість

портфелів приватних банків і наявність зовнішніх ризиків вимагають комплексного підходу до їх подолання.

Подальше зниження частки NPL потребує:

- активізації програм реструктуризації та продажу проблемних кредитів спеціалізованим компаніям;
- розвитку вторинного ринку активів;
- посилення контролю за кредитним ризиком;
- запровадження сучасних методів оцінювання платоспроможності позичальників, у тому числі на базі цифрових технологій і відкритих даних.

Таким чином, у сучасних умовах зниження рівня проблемних активів виступає стратегічним завданням банківської системи України, реалізація якого забезпечить підвищення фінансової стійкості, зміцнення довіри до банків та посилення економічної безпеки держави.

Проблемні активи посідають центральне місце серед дестабілізуючих чинників, що впливають на функціонування банківської системи. Їх накопичення безпосередньо позначається на якості кредитного портфеля, рівні ліквідності, обсягах капіталу банків та ступені довіри вкладників. Надмірна частка непрацюючих кредитів (NPL) знижує здатність банків виконувати свої зобов'язання, обмежує кредитну активність і посилює ризики фінансової нестабільності в масштабах усієї економіки.

Наслідки накопичення проблемних активів, передусім непрацюючих кредитів, для фінансової стабільності мають багатовимірний характер і проявляються через такі основні канали впливу:

1. Зниження капіталізації банків, оскільки необхідність формування резервів під знецінені кредити скорочує власний капітал і рентабельність.
2. Послаблення ліквідності та підвищення ризиків неплатоспроможності через обмежені можливості залучення ресурсів на міжбанківському ринку.
3. Обмеження кредитної активності, що уповільнює інвестиційні процеси та відновлення реального сектору економіки.

4. Зниження довіри населення та бізнесу до банків, що провокує відтік депозитів і додатковий тиск на валютний ринок.

5. Зростання системних ризиків, пов'язаних із концентрацією проблемних кредитів у державних банках та наявністю тісних міжбанківських зв'язків.

Вплив проблемних активів на фінансову стабільність простежується не лише на мікрорівні окремих банків, а й через макропруденційний канал, який визначає взаємозв'язок між станом банківського сектору та загальноекономічною динамікою. Зростання рівня непрацюючих кредитів (NPL) змушує регулятора посилювати вимоги до капіталу, резервування та управління ризиками, адаптувати параметри макропруденційної та монетарної політики (зокрема, вимоги до резервів та інструменти рефінансування), аби забезпечити стійкість фінансової системи. Однак такі заходи, попри свою стабілізаційну мету, мають побічний ефект у вигляді звуження кредитних можливостей банків, зниження інвестиційної та ділової активності. У довгостроковій перспективі такий механізм може посилювати рецесійні тенденції. Саме тому необхідним є збалансований підхід до регулювання.

У 2024 році Національний банк України продовжив реалізацію політики поетапного очищення банківських балансів і реструктуризації проблемних кредитів, що дало змогу уникнути ланцюгової реакції неплатоспроможності. Водночас суттєвим викликом залишається висока концентрація ризиків у державному секторі: значна частка усіх проблемних кредитів припадає саме на державні банки, які є основними кредиторами великих підприємств із низькою кредитною дисципліною. З метою нейтралізації негативного впливу проблемних активів на фінансову стабільність банківської системи доцільно реалізувати такі напрями політики:

- створення централізованого механізму управління проблемними активами (державної компанії або спеціалізованого фонду);
- розвиток вторинного ринку NPL, що забезпечить прозору передачу активів інвесторам;

- удосконалення процедур реструктуризації заборгованості з урахуванням міжнародних стандартів;
- посилення ролі макропруденційного нагляду НБУ з урахуванням системних ризиків;
- цифровізація процесів оцінювання кредитоспроможності позичальників для зниження ймовірності нових непрацюючих кредитів.

Отже, високий рівень проблемних активів виступає не лише фактором, що знижує ефективність діяльності банківських установ, а й прямою загрозою для фінансової стабільності та економічної безпеки держави. Надмірна частка непрацюючих кредитів (NPL) підриває здатність банків виконувати своє функціональне призначення. Зменшення частки NPL має стати стратегічним пріоритетом політики відновлення банківської системи України, оскільки саме це є основою для відновлення довіри до банківських інститутів, стимулювання кредитної активності та підвищення стійкості економіки до внутрішніх і зовнішніх шоків. Ефективне управління проблемними активами є ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах воєнної економіки та високої невизначеності. Для мінімізації негативного впливу непрацюючих кредитів на стабільність банків доцільно запровадити комплекс взаємопов'язаних організаційно-економічних, регуляторних та інституційних заходів.

1. Інституційні заходи. Необхідно створити централізовану структуру управління проблемними активами – наприклад, державну компанію або національне агентство з роботи з NPL, яке б забезпечувало викуп, консолідацію та подальший продаж або реструктуризацію проблемних кредитів. Така модель успішно застосовувалася у країнах Центральної та Східної Європи (зокрема, у Польщі, Чехії, Словенії), де сприяла швидкому очищенню банківських балансів після фінансових криз.

2. Розвиток вторинного ринку NPL. Варто створити сприятливе правове та податкове середовище для формування ринку купівлі-продажу проблемних активів із залученням приватних інвесторів, фондів та колекторських компаній. Це дозволить банкам швидше

вивільняти капітал, знижуючи тиск на фінансові показники.

3. Удосконалення процедур реструктуризації заборгованості. Необхідним є запровадження уніфікованих методичних підходів до реструктуризації кредитної заборгованості, заснованих на комплексній оцінці фінансового стану позичальника, галузевих ризиків та прогнозу платоспроможності. Застосування стандартизованих алгоритмів реструктуризації сприятиме підвищенню прозорості рішень та зменшенню асиметрії інформації між банками і позичальниками. Доцільно передбачити можливість використання інструментів часткового списання боргу, обміну боргу на капітал (debt-to-equity swap) та надання державних гарантій для стратегічно важливих секторів економіки, що підвищуватиме відновлюваність кредитів і зменшуватиме ймовірність формування нових непрацюючих активів.

4. Підвищення ефективності банківського нагляду. Національному банку України доцільно посилити макропруденційний нагляд, орієнтований на раннє виявлення ознак зростання кредитних ризиків, а також удосконалити систему стрес-тестування з урахуванням впливу воєнних ризиків. Регулярний моніторинг динаміки NPL має бути обов'язковим елементом оцінки фінансової стабільності банків.

5. Використання цифрових технологій у кредитному процесі. Перспективним напрямом модернізації системи управління кредитними ризиками є поглиблена цифровізація кредитного процесу. Йдеться про впровадження автоматизованих скорингових моделей, застосування технологій аналізу великих масивів даних (Big Data) та використання алгоритмів машинного навчання для оцінювання й прогнозування ймовірності дефолту позичальників. Інтеграція таких інструментів підвищує точність кредитного скорингу, пришвидшує ідентифікацію ранніх ознак фінансових труднощів та мінімізує ризики формування нових проблемних активів, сприяючи переходу банків до проактивної моделі управління ризиками.

6. Посилення корпоративного управління в банках. Банки мають забезпечити професійне

управління ризиками, чітке розмежування функцій контролю, запровадити внутрішні механізми незалежного моніторингу кредитного портфеля та підвищити прозорість фінансової звітності.

7. Підтримка процесу капіталізації банків. З метою підвищення стійкості до шоків необхідно забезпечити достатній рівень власного капіталу банків шляхом реінвестування прибутку, залучення додаткових акціонерних внесків і поступового зниження залежності від державної підтримки.

8. Розробка системи стимулів для скорочення NPL. Ефективне зниження частки непрацюючих кредитів потребує формування узгодженої системи регуляторних та податкових стимулів, орієнтованих на заохочення банків до активного оздоровлення кредитних портфелів. Доцільним є запровадження механізмів гнучкого коригування нормативів резервування для установ, які демонструють стабільне зменшення обсягу проблемних активів, а також надання податкових преференцій на списання безнадійних кредитів. Додатковими інструментами можуть виступати пріоритетний доступ до державних програм фінансування або участь у спеціальних регулятивних режимах, спрямованих на підвищення ефективності роботи з проблемною заборгованістю. Формування системи стимулів такого типу сприятиме прискоренню очищення балансів, підвищенню стійкості банків та зниженню системних ризиків у фінансовому секторі.

Формування дієвої системи управління проблемними активами виступає ключовою передумовою зміцнення фінансової стійкості банківської системи України. Комплексне впровадження заходів, спрямованих на скорочення частки непрацюючих кредитів, посилення ліквідності та капітальної спроможності банків, удосконалення механізмів реструктуризації та поглиблену цифровізацію кредитного процесу, створює умови для системного очищення балансів і підвищення ефективності ризик-менеджменту. Реалізація таких підходів сприятиме відновленню кредитної активності, підвищенню довіри вкладників і інвесторів та забезпеченню стійкого функціонування

фінансового сектору в період післявоєнної трансформації економіки.

Виходячи з окреслених вище теоретичних положень та результатів аналізу, доцільно запропонувати комплекс практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної та банківської політики щодо мінімізації ризиків накопичення проблемних активів і підвищення ефективності їх управління.

1. Формування централізованої інституційної платформи з управління проблемними активами. Створення спеціалізованого агентства або компанії з управління активами, яке акумулюватиме непрацюючі кредити банків, забезпечує професійну реструктуризацію, продаж та списання проблемних активів. Консолідація дозволяє відокремити функцію оздоровлення активів від операційної діяльності банків, зменшити тиск на капітал та ліквідність і прискорити очищення балансів.

2. Розвиток організованого вторинного ринку NPL. Формування прозорості інфраструктури купівлі-продажу проблемних кредитів за участю приватних інвесторів, спеціалізованих фондів і сервісних компаній сприяє ринковому ціноутворенню, підвищує ліквідність активів та вивільняє капітал для кредитування економіки. Поява повноцінного NPL-ринку перерозподіляє ризики на учасників, здатних ефективно працювати з високоліквідними борговими активами.

3. Удосконалення процедур реструктуризації кредитної заборгованості. Запровадження стандартизованих підходів до реструктуризації, що враховують фінансовий стан позичальника, галузеві особливості та прогноз платоспроможності, сприяє запобіганню накопиченню нових непрацюючих кредитів. Застосування механізмів часткового списання, обміну боргу на капітал (*debt-to-equity swap*) і державних гарантій дає змогу підвищити ефективність відновлення обслуговування кредитів у стратегічно важливих секторах.

4. Посилення макропруденційного нагляду та стрес-тестування. Оптимізація процедур ранньої діагностики кредитних ризиків та регулярне проведення стрес-тестів із включенням воєнних, економічних і валютних

шоків підвищує здатність банківської системи до протидії ризикам. Отримані результати мають слугувати основою для коригування нормативів капіталу, резервування та ризик-орієнтованого нагляду.

5. Інтеграція цифрових технологій у систему управління кредитним ризиком. Застосування автоматизованих скорингових моделей, методів аналізу великих даних та алгоритмів машинного навчання дозволяє ідентифікувати ранні ознаки фінансових труднощів позичальників і формувати прогноз дефолтів з високою точністю. Цифровізація процесів знижує ймовірність формування нових проблемних активів і підвищує оперативність управлінських рішень.

6. Поглиблення стандартів корпоративного управління та прозорості банків. Розвиток внутрішніх систем контролю ризиків, незалежного моніторингу кредитних портфелів і механізмів розкриття інформації зменшує асиметрію даних між банками, інвесторами, вкладниками та регулятором. Підвищення якості корпоративного управління мінімізує ризик опортуністичної поведінки менеджменту та сприяє стабільності кредитної політики.

7. Запровадження системи економічних стимулів для зниження частки проблемних активів. Диференційовані регулятивні та податкові стимули для банків, які ефективно скорочують рівень непрацюючих кредитів, такі як гнучкі вимоги щодо резервування чи податкові пільги на списання безнадійних боргів, формують економічну мотивацію до активного очищення балансів.

8. Посилення капітальної спроможності банків та підвищення їхньої здатності поглинати ризики. Нарощування якісного власного капіталу шляхом реінвестування прибутку, залучення додаткових акціонерних внесків і оптимізації структури капіталу підвищує спроможність банківського сектору абсорбувати збитки, пов'язані з проблемними активами. Зміцнення капітальної бази формує достатній запас фінансової стійкості для функціонування в умовах воєнної та макроекономічної нестабільності, знижує ймовірність реалізації ризиків неплатоспроможності та підтримує безперервність кредитного посередництва.

Комплексна реалізація зазначених заходів забезпечує системне зменшення обсягу проблемних активів, стабілізацію функціонування банківського сектору, підвищення кредитної активності та зміцнення економічної безпеки держави в умовах тривалої воєнної та макроекономічної турбулентності.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження засвідчило визначальний вплив проблемних активів, ключовим компонентом яких є непрацюючі кредити, на формування фінансової стабільності банківської системи та рівень економічної безпеки України. Надмірна концентрація NPL зумовлює скорочення ліквідності та регулятивного капіталу банків, погіршує умови кредитування реального сектору, знижує довіру вкладників і інституційних інвесторів та посилює системні ризики як у межах банківського сектору, так і на макроекономічному рівні. Узагальнення наукових підходів і практичного досвіду регуляторів дало змогу виокремити основні чинники накопичення проблемних активів та ідентифікувати інструменти їх мінімізації в контексті сучасних викликів воєнної та поствоєнної економіки.

Запропоновані практичні рекомендації сформовані на засадах комплексного підходу до управління проблемними активами. Вони охоплюють інституційні, ринкові, регуляторні та технологічні напрями вдосконалення

відповідної політики. Серед першочергових завдань – розвиток централізованих механізмів роботи з проблемними активами, формування організованого вторинного ринку NPL, удосконалення процедур реструктуризації кредитної заборгованості, підвищення ефективності макропруденційного нагляду та системи стрес-тестування, цифровізація кредитного процесу й управління ризиками, а також зміцнення капітальної позиції банків та підвищення якості корпоративного управління. Поєднання цих заходів створює підґрунтя для стійкого зниження частки непрацюючих кредитів, підвищення стабільності банківського сектору, відновлення кредитної активності та посилення економічної безпеки держави.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення інтегрованої моделі взаємозв'язку між динамікою NPL, структурою та достатністю капіталу банків, стійкістю фінансових інститутів до макропруденційних та геополітичних шоків. Перспективними видаються також дослідження впливу цифровізації фінансового сектору на процеси ідентифікації, моніторингу та реструктуризації проблемних активів, оцінювання можливостей штучного інтелекту та аналітичних технологій у прогнозуванні кредитного ризику та ранньому виявленні дефолтів. У цьому контексті актуальною є розробка адаптивного інституційно-економічного механізму управління проблемними активами, здатного забезпечити стійкість банківської системи в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. В., Герасимчук С. В. Механізм врегулювання проблемних банківських кредитів в умовах війни. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 1 (65). С. 12-25: DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231
2. Дудинець Л. А. Вплив проблемних активів на стабільність функціонування банківських установ. *Регіональна економіка*. 2011, №2. С. 115-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2011_2_1 5
3. Зайцева І. Ю., Малишко Н. В., Палій О. В. Управління проблемними банків. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 199–207. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2019_68_2 4

4. Краснова І. В., Степанець В. С. Євроінтеграційні імперативи регулювання неплатоспроможності банків в Україні. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 217-228. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001438957>
5. Рибак О. М., Пуськов Д. О. Реструктуризація проблемних кредитів банків в умовах кризових явищ. *Інноваційна економіка*. 2020. № 3–4. С. 65–70. DOI: 10.37332/2309-1533.2020.3-4.9 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_3-4_10
6. Слюсаренко Є. Р. Управління проблемними активами банків у контексті надзвичайних викликів та загроз в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 14. С. 177-186. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.14.177> URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/4158/4193>
7. Тушницький А. Вплив проблемних активів на стабільність функціонування банківської системи України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.50. С. 251–259. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vpliv-problemnih-aktiviv-na-stabilnist-funktsionuvannya-bankivskoyi-sistemi-ukrayini>
8. Чайковський Я. І. Сучасний стан та напрями розвитку банківського кредитування малого і середнього бізнесу в Україні. *Світ фінансів*. 2021. Випуск 3 (68). С. 80-90. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1318> DOI: 10.35774/sf2021.03.080
9. Швець Ю. О., Горбачов О. Є. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск # 15. С. 793-798. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/120.pdf
10. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

REFERENCES

1. Andros, S. V., Gerasymchuk, V. H. (2023). Mechanism for settlement of problem bank credits in the conditions of war. *Economics: realities of time. Scientific journal*, 1 (65), 12–25. DOI: 10.15276/ETR.01.2023.1. DOI: 10.5281/zenodo.7834231
2. Dudynets, L. A. (2011). Impact of problem assets on the stability of banking institutions. *Regional economy*, 2, 115-121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2011_2_1_5
3. Zaytseva, I. YU., Malysheko, N.V. and Paliy, O.V. (2019), Management of problem loans of bank, *Bulletin of the economy of transport and industry*, 68, 199–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2019_68_2_4
4. Krasnova, I. V., Stepanets, V. S. (2023). The European integration imperatives for bank resolution in Ukraine. *Business Inform*, 8, 217-228. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001438957>
5. Rybak, O. M., Puskov, D. O. (2020). Restructuring of problem loans of banks in conditions of crisis phenomena. *Innovative Economy*, 3–4, 65–70. DOI: 10.37332/2309-1533.2020.3-4.9 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_3-4_10

6. Slyusarenko, E. R. (2024). Management of problem assets of banks in the context of extraordinary challenges and threats in Ukraine. *Investments: practice and experience*, 14, 177-186. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.14.177> URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/4158/4193>
7. Tushnytskyi, A. (2010). The impact of problem assets on the stability of the functioning of the banking system of Ukraine. *Scientific Bulletin of the National Technical University of Ukraine*, 20.50, 251–259.
8. Chaikovskiy, Ya. I. (2021). Current state and directions of development of bank lending to small and medium-sized businesses in Ukraine. *World of Finance*, 3 (68), 80-90. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1318> DOI: 10.35774/sf2021.03.080
9. Shvets, Y.O., Gorbachev, A.E. (2018). The current state of bank lending in Ukraine: problems and prospects. *Economy and Society*, 15, 793-798. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/120.pdf
10. Official website of the National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/>

Bohdan Seniv, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Financial Technologies and Banking Business, West Ukrainian National University, Ukraine

The impact of problem assets on the financial stability of the banking system and the economic security of Ukraine: the role of non-performing loans

Abstract

The article investigates the impact of problem assets, with non-performing loans (NPLs) as their core component, on the financial stability of Ukraine's banking system and the country's economic security. The analytical focus is placed on the dynamics and structure of NPLs as the primary channel through which credit risk is transmitted into the financial system. The study identifies key internal and external determinants of the accumulation of problem assets, including macroeconomic shocks, wartime and geopolitical risks, insufficient capital adequacy of individual banks, a high share of insolvent borrowers, and low transparency of banking operations. The paper substantiates policy directions aimed at improving the management of problem assets: the establishment of a centralized NPL resolution institution, the development of an organized secondary market for distressed loans, the enhancement of loan restructuring procedures, the integration of digital technologies into the credit process, and the strengthening of corporate governance. The proposed recommendations are designed to reinforce banks' financial resilience, improve liquidity and capital positions, restore credit activity, and strengthen Ukraine's economic security under current financial and geopolitical challenges.

Method (methodology). The research methodology combines general scientific and specialized methods, including economic analysis and systematization, comparative and statistical analysis, modelling of the impact of problem assets on banks' financial stability, forecasting and risk assessment techniques, as well as a review and synthesis of academic sources.

The results. The study identifies the principal internal and external factors through which problem assets affect the financial stability of the banking system. It outlines policy directions for improving the management of non-performing loans and formulates practical recommendations for banks and public authorities regarding the reduction of problem assets, strengthening of liquidity and capital positions, enhancement of restructuring procedures, and digitalization of the credit process.

Keywords: problem assets; non-performing loans (NPLs); financial stability; economic security; banking system; banking system resilience; lending; systemic risks; digitalization.

Cite as: Seniv, B. (2025). The impact of problem assets on the financial stability of the banking system and the economic security of Ukraine: the role of non-performing loans. *Economic analysis*, 35 (2), 663-675. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.663>